

Katsaus

numero 6 1965

Kyösti Skyttä
Dr. x
Lauri Luotonen
Pentti Wavela
Veikko Wilenius
Eira Stenberg
Max Stirner

Lauri Luotonen
Pentti Wavela

Keskustelu
Kirjallisuutta

Usko ja ajattelu
Lääketieteen kriisi
Kilpailuyhteiskunta
eli menestyvän miehen malli
(kolme alustusta)
Max Stirner, radikaali
Yksityinen ja hänen omaisuutensa
Keskiluokan ihanuus,
suomalaisen elokuvan yhteiskunta
POP-taiteesta
Amerikka, Amerikka

KULTTUURI – POLITIIKKA – TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen
Toimitus ja tilaukset: Helsinki 32, Laajasuontie 26 D 28, puhelin 47 66 22
Vuositilaus 6 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Kuusi numeroa vuodessa.

Yhdeksäs vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

USKO JA AJATTELU

Kyösti Skyttä

Kuinka me voisimme uskoa, jos otamme vastaan kunniaa toinen toisiltamme.

Kuinka me voisimme etsiä totuutta, jos annamme houkutella itseme rooman anekirjojen tavoitteluun.

Kuinka me voisimme olla vapaita, jos elämme niiden mielen mukaan, jotka eivät uskalla elää.

Usko ja ajattelu ei edes Jeesukselle ollut itsestään selvä. Hänellä oli oma kiusauksensa: saatana tarjosi hänelle maailmaa, mutta hän hylkäsi maailman — elääkseen siinä ja sille.

Jeesus on kristitylle uskon ja kahleista vapaan ajattelun henkilöitymä ja vertauskuva. Ihmisen pojalle jumalan pelko on viisauden alku: mitään hän ei niin pelkää kuin jumalia, jotka kaikkina aikoina haluavat lyödä ajattelun kahleisiin. Loputon on jumalien luku eikä heidän maailmaan ilmestymisensä koskaan lakkaa. Mutta juuri siksi ihmisen poikia syntyy yhä uudelleen.

Epäusko pystyttää rajoja ja takoo kahleita. Ne kahleet ovat meidän epä- ja ennakkoluulomme, pyrkimyksemme rakentaa *jo-tietämisen* linnoituksia maailmaan, joka on alituisessa liikkeessä.

Epäuskomme jakaa maailman samoin ajattelevien lahkoihin, mutta Jeesuksen uskolle ei ollut olemassa juutalaisia ja samarialaisia, porvareita ja kommunisteja, synnittömiä ja syntisiä. Tämän me kristityt *tiedämme*, mutta miksi tuo tieto ei johda meitä sisäisen vapautumisen tielle?

Maailmassa on kaksi Jeesusta.

Kirjanoppineiden Jeesus on kuvattu ja selitetty opinkappaleissa. Juuri siihen Jeesukseen Martti Lutheria ja PaaVo Ruotsalaista vaadittiin uskomaan, mutta juuri siihen Jeesukseen ei ihmisen poika voi uskoa. Ihmisen poika ei tutki kirjoituksia ansaitakseen rooman asettamia aneita, vaan hän palvelee elämää ollakseen luojansa arvoinen.

Ihmisen pojan Jeesus on sisäisesti eletty Jeesus: yksi sinulta puuttuu ja sen yhden kanssa kaikki, Kristuksen sisäinen tunteminen. Näin puhui seppä, joka ei teologisista tiedekunnista ollut mitään kuullut.

Ihmisen pojalle Jeesus merkitsee maailman avautumista. Ihmisen poika tietää, että kiusaaja turvautuu aina aneisiin estääkseen ihmistä näkemästä elämää.

Ihmisen pojan usko epäilee valmista, hakeutuu niiden seuraan, joita ystävät halveksivat, toivoo maailman paranemista ja tietää, että taivaasten valtakunta on paikka, joka ei ole paikallistettavissa. Ihmisen poika ei odota tuomiota korkeuksista vaan omasta sydäimestään. Ihmisen poika elää ikuisuuden alla.

Ihmisen poika ei voi alistua rooman kahleisiin. Hänen uskonsa on ajattelua, joka ei halua rakentaa pysyväistä sijaa maan päälle. Usko ja ajattelu ovat yhä tiellä etsimässä uusia totuuksia ja uutta elämää.

Usko ja ajattelu tunkeutuvat historiaan kysyen: miten me olemme tähän tulleet? mihin me olemme menossa?

Keskieuroopassa uudet ajattelijat ja julistajat yleensä huomataan, joskaan heitä ei tavallisesti ymmärretä ja hyväksytä. Meillä heidät sitä vastoin vain poikkeustapauksissa edes huomataan. Syynä ei ole yksin puuttuva kielitaito vaan paljon suuremmassa määrin merkillinen henkinen passiivisuus ja ennakkoluuloisuus. Ryhmästä poikkeamista ei katsota meillä kokonaisuutta hyödyttäväksi ilmiöksi, vaan sitä pidetään joko mielipuolisena haihatteluna tai rikollisluonteisena epäkollegiaalisena sabotaashyönteisenä.

On helposti selitettävissä mutta ei mitenkään puolustettavissa, että niin moni merkittävä keskieurooppalainen nimi, moni huomattava sikäläinen puheenvuoro ei ole kuulunut meille saakka. Kuulu sveitsiläinen filosofi *Jean Gebser* on esim. meillä lähes tuntematon. Sama on luultavasti seuraavassa käsittelemämme hampurilaisen sisätautiprofessorin *Arthur Joresin* kohtalo.

Joresin kirja »Lääketiede aikamme kriisissä» on kokoneen ja ajattelukykyisen lääkärin tilintekoa tieteensä tämänhetkisestä tilasta. (Toinen Joresin teos, »Ihminen ja hänen sairautensa», on juuri ilmestynyt suomeksi.) Se on avoin ja vilpitön, merkittävä yritys lähestyä ongelmien perimmäisiä syitä.

Lähtökohtana Joresilla on toteamus kulttuurimme puutteista. Kaksi maailmansotaa, kolmannen uhka, eläminen ahdistavassa turvattomuudessa, pako nautintoihin, aineelliseen hyvinvointiin ja vakuutuksiin, siinä hänen todisteensa väitteelle, että kulttuurissamme on jotain vialla. Mikä se jokin on ja miksi, siihen hän löytää selityksen kahdelta tunnetulta ajattelijalta, edellämainitulta Jean Gebseriltä ja ranskalaiselta Teilhard de Chardinilta.

Gebser on teoksessaan »Ursprung und Gegenwart» esittänyt näemyksen ihmiskunnan tietoisuuden asteettaisesta kasvutapahtumasta. Hänen mukaansa voimme erottaa viisi vaihetta alkaen ns. arkaaisesta ja päättyen maagisen ja myyttisen vaiheen kautta mentaalisen-rationaaliseen. Tämä viimeainittu alkaa Gebserin mukaan noin 500 eKr. ja saavuttaa huipunsa renessanssissa. Silloin oivallettu perspektiivisyyden idea luo

tavallaan pohjan teknisille tieteille ja merkitsee sellaista muutosta olosuhteissa, että tätä ajanjaksoa renessanssista nykypäivään voidaan nimittää myös rationaaliseksi. Kokonaisuudessaan tämä neljäs vaihe, mentaalis-rationaalinen, on juuri päättymässä, ja olemme siirtymässä uudelle, viidennelle tietoisuustasolle, josta Gebser käyttää nimitystä integraalinen tietoisuustaso.

Edellä viitattu käsitys kehityksestä ei suinkaan ole uusi eikä Gebser ole ensimmäinen eikä ainoa joka sen on esittänyt. Eräät filosofit ovat esittäneet saman ennen häntä. Merkittävämpää on, että samanlainen näkemys on viime aikoina tullut esille myös luonnontieteen tutkijoiden taholta, selkeimmin Teilhard de Chardinillä. (Chardinin kirja »Le Phénomène humain» on ilmestynyt suomeksi nimellä »Tapaus ihminen»; sitä on käsitelty Katsauksessa 1/64.) Nämä luonnontutkijat korostavat ihmisen keskeistä osuutta maailmantapahtumisessa. Ihminen ei enää ole passiivinen vaan hän on evoluution kautta tullut aktiiviseksi jäseneksi luomistapahtumaan. Hänellä on määrätty tehtävä yksityisenä ihmisenä, mutta hän ei ole yksin. Hän on vastuussa myös kanssaihmisistään. Ihmiskunnalla kokonaisuudessaan on oma tietty tehtävänsä. Ja kuten yksityinen ihminen voi tulla sairaaksi ellei hän täytä tehtävänsä, ellei hän pyri toteuttamaan itsessään uinuvia mahdollisuuksia, niin on myös ihmiskunnalla sairautensa ja kriisinsä. — Nykyihmisen on tämä nähtävä ja tajuttava, sillä siitä viime kädessä riippuu kulttuurimme kohtalo.

Nykyisen tietemme historia alkaa eräässä mielessä renessanssista. Sitä voidaan pitää Galilein kuulun lauseen »mitattakoon kaikki mikä mitattavissa on, ja mikä ei sitä vielä ole, se tehtäköön mitattavaksi» toteutumana. Mitä tämä periaate on merkinnyt esim. lääketieteelle, on tänä päivänä nähtävissä. On todellakin pyritty mittaamaan ja kartoittamaan kaikki mahdollinen. Tutkimusten ja julkaisujen määrä kasvaa eksponentiaalikäyrän muodossa, joka jatkuu loputtomiin. Joresilla on esitettävänä mainioita todisteita tästä, esim. »Handbuch der inneren Medizin» kehitys. I painos 1911/1919: kuusi nidettä, sivumäärä 7344. IV painos 1952/1960: 21 nidettä ja sivumäärä 25129. Yksistään keuhkojen ja keuhkoputkien sairauksia esittelemään tarvitaan 4040 sivua ja sydän- ja verisuonten sairaudet vaativat jo pari tuhatta sivua enemmän. Todennäköisesti vuonna 1990 tämä käsikirja sisältää 40—50 nidettä, mikäli se silloin enää lainkaan ilmestyy. Voidaan aiheellisesti kysyä, ja Jores esittääkin tämän kysymyksen, onko kaikki tämä jättiläismäinen vaivannäkö ja työmäärä enää järkevässä suhteessa kirjan tuottamaan hyötyyn vai onko jo edetty mielettömyyteen saakka.

Tiedettä sinänsä ei voi arvostella sen tuottaman hyödyn mukaan, mutta lääketiedehän ei pohjimmaltaan ole siinä mielessä tiedettä. Sen ainoa mitta ja pätevyyden osoitin on siinä, kuinka se kykenee parantamaan sairaita ihmisiä. Onko se tässä edistynyt yhtä paljon kuin sen tietomäärä on kasvanut? Vastaus ei valitettavasti ole myönteinen.

Jores jakaa sairaudet karkeasti kolmeen ryhmään. 1) Sairauden aiheuttaja on tunnettu ja syy-yhteys on selvä. 2) Syy-yhteyshetki on tunnettu ensimmäiseen jäseneen saakka. Ts. tunnemme ne tekijät, jotka ovat välittömästi vaikuttamassa jonkin sairauden synnyssä. 3) Emme ole lainkaan selvillä sairauden syystä.

Selvimpänä esimerkkinä ensimmäisestä ryhmästä voidaan mainita tietyt bakteerien aiheuttamat kulkutaudit tai tiettyjen vitamiinien puutteesta johtuvat sairaudet. Juuri näitten kohdalla on lääketiede saavuttanut suurimmat voittonsa. Toisesta ryhmästä voidaan ottaa esimerkiksi tietyt sisäeriterauhasten häiriöt. Me tiedämme varsin pitkälle mitä kaikkia muutoksia elimistössä tapahtuu esim. kilpirauhasen liikatoiminnassa, mutta me emme voi yhtä helposti sanoa *miksi* se puhkeaa juuri

määrättynä aikana. Silti meillä on käytettävissä näissäkin sairauksissa suhteellisen tehokkaat hoitotoimenpiteet. Tosin potilas ei tule tällöin tavallisesti kokonaan terveeksi vaan hän on vain ns. ehdollisesti terve, kuten esim. sokeritautipotilas insuliinin avulla.

Kolmas ja suurin ryhmä on sitä vastoin terapauttisesti epäkiitollisimmassa asemassa. Me tosin voimme lievittää reuman kulkua, korjailla sen aiheuttamia vaurioita, mutta meillä ei ole varsinaisesti mitään mahdollisuutta sitä parantaa. Samoin on astmankin laita. Se saattaa parantua itsestään tai jonkun hoitotoimenpiteen jälkeen jos niikseen sattuu, mutta varmuudella emme parantumista voi koskaan luvata.

Aivan viime päiviin saakka on lääketiedettä kuitenkin elähdyttänyt toivo, että eräänä päivänä näidenkin, tähän asti etiologialtaan vielä tuntemattomien sairauksien aiheuttajaksi ja syyksi paljastuu jokin orgaaninen fyysinen tekijä. Tämä näkemys oli niin vankkumaton, että sielläkin, missä ei ole voitu havaita orgaanisia muutoksia, niitä uskottiin löytyvän fysiologisella, kemiallisella tasolla. Niinpä esim. psykiatriassa puhuttiin varsinaisten mielisairauksen kohdalla ns. sisäsyntyisistä, endogeenisistä psykooseista, ja odotettiin vain päivää milloin paljastuu se entsyymireaktio, mikä selittää kaiken.

Mutta tällä välin tekivät Freudin oppilaat työtänsä omalla tahollaan. Kehittyi psykoterapia, psykoanalyysi, lyhyesti sanoen koko nykyinen psykiatria. Sen saavutukset ja tulokset ovat monasti olleet suorastaan uskomattomat. Sillä se ei ole kyennyt auttamaan yksistään lieviä neuroottisista vaivoista kärsiviä potilaita vaan usein myös tapauksissa, joissa on tapahtunut jo suuria orgaanisia muutoksia. Vaikeista ihottumista mahahaavaan ja paksunsuolen haavaiseen tulehdukseen, halvausoireista, joissa on jo ollut huomattavaa lihasten kuihtumista, sydämen rytmihäiriöihin ja sisärauhasten sairauksiin saakka. Ja usein ovat kyseessä olleet potilaat, joiden parantamiseksi muu lääketiede on vuosikausia turhaan työskennellyt.

Jos ylläesitetyt tulokset olivatkin masentavia lääketieteen luonnon-tieteellisille periaatteille, niin vielä musertavamman iskun se sai oman lempitieteensä, farmakologian taholta. Ns. placebovaikutus oli jotakin sellaista, minkä selittämiseen sen omat teoriat eivät riittäneet, mutta jonka olemassaoloa ja merkitystä se ei voinut toisaalta kiistää. (Laaajoissa lääkeaineiden tehokkuutta koskevissa tutkimuksissa osottautui, että monilla sinänsä tehottomilla, puhdasta vettä, maitosokeria jne sisältävillä valmisteilla oli hämmästyttävän suuri parantava vaikutus. Esim. voimakkaissa leikkausten jälkeisissä kiputiloissa riitti noin 30—40 %:lla potilaita tällainen valmiste poistamaan kivut yhtä tehokkaasti kuin morfiini. Tunnetaan myös erittäin vaikeita allergisia reaktioita, joita on saatu aikaan placeboaineilla).

Tämä näytti selvästi, kuinka paljon ihmisen parantamiseen liittyy tekijöitä, jotka eivät ole empiirisen luonnontieteen mittausten tavoitettavissa. Näistä mittaamattomista, arvaamattomista suureista Jores käyttää nimitystä »maaginen». Se on myös eräs realiteetti, eräs ihmisen olemassaolon ulottuvuus.

Mitä maaginen on, mikä on sen suhde ihmisen minätietoisuuden kasvuun, mikä merkitys sillä on ollut ennen ja mikä merkitys sillä on nykyään parantamisessa, sen tuo Jores selkeästi esille. Sattuvasti hän kuvaa sen osuutta nykypäivän lääketieteessä. Miten esim. lääkkeen nimi, sen erikoinen ulkonäkö, poikkeava nauttimistapa tai annostelu esittävät — lääkärin vakuuttavan esiintymisen sekä mahdollisesti hänen nimeensä liittyvän maineen rinnalla — tärkeätä osaa parantumistapahtumassa. Myöskin diagnostisia tarkoituksia palvelevat monimutkaiset laitteet samoin kuin kirurgiset toimenpiteet voivat olla maagisia vaikuttajia.

Tämä kaikki on hyvin tiettyä ja tunnettua. Merkillistä oikeastaan vain on, että psykiatriaa lukuunottamatta sitä ei ole haluttu julkisesti tunnustaa. Sillä niin hyvin on lääkärin osattu kasvattaa luonnontieteelliseen ajatteluun, ettei heillä pientä psykiatriaryhmää lukuunottamatta ole lainkaan kiinnostusta neurootikkoja kohtaan. Siitä huolimatta, että nämä muodostavat noin 30—40 % käytännön lääkärin potilasaineistosta. (Arvio perustuu Hampurin sairaskassalääkäreiltä saatuihin tietoihin. Monessa muussa tilastossa se on vielä huomattavasti suurempi.) He eivät ole tieteellisesti kiinnostavia, koska ei ole löydettävissä mitään orgaanista kiinnekohtaa. Sillä juuri sen löytämiseen pyrkii nykypäivän lääkäri kaikin mahdollisin käytettävissään olevin keinoin.

Kun se on löydetty, on niin potilaan kuin lääkärinkin kunnia pelastettu ja käsittely voi alkaa.

Eikä orgaanisen syyn löytäminen enää nykyään kovin vaikeata olekaan. Kunhan vain otetaan riittävä määrä röntgenkuvia ja laboratorio-kokeita niin aina on jossakin nivelessä vähän kulumista, joka selittää säryt, tai jonkin elimen toiminnassa tai muodossa on pientä poikkeavuutta, mikä riittää vaivojen syyksi. Kokonaan toinen asia on se, että lukemattomilla muilla ihmisillä on paljon huomattavampia samantlaisia muutoksia ilman että he tuntevat itsensä sairaisiksi. Mutta onhan lääkäri joka tapauksessa löytänyt jotakin, mitä voi alkaa hyvällä omallatunnolla hoitaa. Ja jos tähtikonstellaatio on suotuista ja lääkäri täyttää, ehkä tietämättään ja tahtomattaan, psykoterapeutin paikan, saattaa tulos olla hyvä. Mutta monasti käy niin, että vaivat vain valitettavasti kasvavat, ja silloin on tarjolla vaara, että terapia alkaa muuttua vaaralliseksi kuin perustauti. Sillä operoitu neurootikko on jo selvästi orgaanisesti sairaiden joukkoon kuuluva.

Ei tosin sovi kieltää, etteikö moni operaatio olisi silloinkin tarpeellinen, kun sairauden syy on täydellisesti psyykkisellä alueella. Esimerkkinä tästä voidaan mainita vaarallisesti vuotava mahahaava. Mutta ei liioin sovi unohtaa, että joskin kirurginen toimenpide riittää joskus maagisena tekona parantamaan potilaan, eivät suinkaan kaikki operoidut potilaat parane. He tulevat monasti terveiksi vain kirurgien tilastoissa, mikä taas ei ole ihme, sillä tarkasteluhan rajoittuu yleensä vain yhteen, juuri kyseessä olleeseen ja korjattuun orgaaniseen muutokseen. Heidän saamansa toisenlaiset vaivat muualla elimistössä, kuten esim. operoidun mahahaavapotilaan myöhemmin saama korkea verenpaine, eivät tule niissä esille eivätkä ne yleensä enää kiinnosta leikkauksen suorittajaa.

Mikä on lääketieteen kokonaismenestys? Joresin tiivistelmä tästä on vastoin monien odotuksia lohduton.

Vain ensimmäisessä sairausryhmässä voimme puhua täydellisestä voitosta. Vaikeina epidemioina liikkuvat tarttuvat taudit eivät esitä enää kuin minimaalista osaa kuolinsyy- ja sairausvakuutustilastoissa. Kunnia tästä kuuluu lähinnä bakteriologialle, sen ansiosta on päässyt kehittymään ennalta ehkäisevä toiminta rokotusten muodossa, ja toisaalta taas se on luonut edellytykset parantavien lääkkeiden, antibioottien keksimiselle ja kehittämiselle.

Toisessa ryhmässä, joskaan emme kykene parantamaan potilasta, kykenemme tavallisesti pitämään hänet ehdollisesti terveenä. Tämä merkitsee oikeastaan sitä, että kroonisesti sairaiden lukumäärä lisääntyy. Näin on laita myös suurimmassa, kolmannessa ryhmässä, missä terapiamme teho on kyseenalaisin. Kykenemme monasti pelastamaan hengen mutta emme parantamaan. Tai kuten Jores asian sanoo: »Valitettavasti on asia niin, ettei lääketiede ole koskaan käsittänyt tässä esitettyjä puutteita... Todennäköisesti ovat tässä — ylikompensaation mielessä — aikamme valtavan lääketieteellisen tutkimustoiminnan juuret. Kasautuneen tiedon määrä on kasvanut siinä määrin, että se uhkaa

tulla käyttökelvottomaksi.» Ja hän jatkaa: »Järkyttävä toteamus, että nykyinen lääketiede ei tarjoa useimmille sairaille mitään kausaalista käsittelyä, jättää vain sen johtopäätöksen, että tässä lääketieteessä piilee jokin periaatteellinen virhe. Ei voida sanoa, että tämä epäonnistuminen johtuu vain puuttuvista tiedoista, jotka ovat täydennettävissä käyttämällä edelleen vanhoja menetelmiä.» Edellä mainitsemaamme Chardin on esittänyt saman näkemyksen. »Luultavasti ovat histologiset ja fysiologiset analyysin menetelmät nykyään jo antaneet kaiken, mitä niiltä voidaan odottaa. Jotta todella päästäisiin eteenpäin, on hyökkäys tehtävä aivan uuteen suuntaan.»

Mikä olisi sitten tämä uusi suunta? Jores löytää vastauksen Chardinilta, jota hän siteeraa: »Syvimmältä luonnoltaan on elävä maailma lihaan ja luuhun puettua tietoisuutta. Biosfääristä lajiin asti on kaikki vain sielunelämän valtavaa haarautumista, mikä kaikkien muotojen kautta etsii itseään.» Ja hän jatkaa itse: »Tämä merkitsee toisin ilmaistuna, että ihminen on käsitettävissä vain kokonaisuutena, ei rationaalisesti vaan havaittuna ja koettuna.»

On poistettava harhaanjohtava keho-sielu kaksijakaisuus, sillä ihminen on erottamaton ykseys. »Kehon ja sielun välillä ei vallitse kausaalis-mekaanisen mallin mukainen yhteys, vaan ne ovat erottamaton kokonaisuus, ruumis on sielun ilmentymä tässä maailmassa, elävä organismi on sisäisyytensä, sielunsa ilmaus.» Sielun, »sisäisyyden» alueella vallitsevat omat lainmukaisuutensa. Me emme vain voi niitä selvittää perinnäisin menetelmin, sillä ne eivät ole tilallisia, perspektiivisiä, vaan aperspektiivisiä. Sen vuoksi on lääkärin opittava ymmärtämään sielun omaa kieltä, mikä on myyttien, symbolien ja kuvien kieli. Sillä sairauden oireillakin on monasti symbolinen merkitys. Lääketieteen on kohdistettava huomionsa sielulliseen, mutta ei niin kuin moderni psykologia, joka pyrkii työskentelemään luonnontieteellisin menetelmin ja kartuttamaan täten vain aistinfysiologista yksityistietoutta. Tällä tiellä ei ole mitään oleellisesti uutta voitettavissa. Lähestymisen on tapahduttava Joresin esittämässä hengessä. »Lääketiede tarvitsee siis täydennystä, täydennystä siten, että otetaan huomioon sielullinen. Mutta sielullisen tutkiminen vaatii toisia menetelmiä, toista asennetta. Lääketieteen täytyy ymmärtää, että se ei ole ainoastaan sovellettua luonnontiedettä vaan myös hengentiedettä.»

Tällöin opimme paremmin ymmärtämään monia sairauksia. Itse sairauskäsite käy meille selvemmäksi. Voimme lopulta nähdä, ettei sairaus suinkaan aina ole vain organismin reaktio ulkoisia vahingoittavia tekijöitä kohtaan, vaan että se voi olla ja useasti onkin eräs ihmisen potentiaali, mahdollisuus, joka syntyy sisästäpäin, ei-mittavista syistä lähtien. Joresin mukaan sairaudella on myös oma tehtävänsä. »Se on tekemisissä tosiasiaa ihmisen erityisen tilanteen kanssa, ja se ilmaisee suoran yhteyden tehtävään, joka ihmisen on täytettävä tässä maailmassa. Tällainen sairaus on ihmisen harhautumisen ilmaus. Elämä, joka ei täytä itseään, tuhoutuu, tai se tuhoaa itse itsensä.» Ellei joko sairauden tai terapian kautta ihmisessä tapahdu jotakin, mikä tekee hänet kykenvämmäksi kokemaan itsensä, elämään mahdollisuutensa, täyttämään tehtävänsä maailmassa, silloin on ilmeisestikin sairauden tehtävänä pysäyttää tämä tarkoituksettomaksi käynyt elämä.

Tämä näkemys tuntunee monesta julmalta, epäoikeutetulta, mutta kun sitä tarkemmin ajattelee, huomaa sen paikkansapitävyyden ja syvyyden. Sillä ihminen on aina liikkeessä, Joresin sanojen mukaan aina matkalla. »Aina hän on matkalla, matkalla itsensä luokse, parempaan olemuksensa ja mahdollisuuksiensa ruumistukseen, mikä merkitsee hänessä olevan henkisen toteutumista. Muuttuvan ihmisen mukana täytyy myös lääketieteen muuttua, muuten se pettää päämääränsä.»

KILPAILUYHTEISKUNTA ELI MENESTYVÄN MIEHEN MALLI

Kolmen ylioppilaan alustus

Mikä on menestyvä mies? Se on eri asia yleisesti ja eri asia yksityisesti. Yleensä menestyvällä miehellä on hyvä toimi, hyvä asunto, hyvä vaimo, jokunen lapsi, arvostettua merkkiä oleva auto perheenjäsenen asemassa, kesämökki ja talviloma Teneriffalla. Menestyvä mies pitää yllä elintasoa, mikä on hänen asemassaan olevien ihmisten keskimääräistä elintasoa hivenen korkeampi, hän on menestyvä mies ja se tulee kaikkien huomata. Jos tämä huomataankin ei aina huomata, että menestyvällä miehellä myös saattaa olla sydänvika, vatsahaava, alkoholinkäyttöongelmia ja vaikeuksia vekseleiden hoidossa ja muuta sellaista pikku harmia.

Voidakseen pitää yllä menestymisen vaikutelmaa mies tarvitsee paljon rahaa. Paljon rahaa hän saa jos hän on etevä ja kohtalaisen häikäilemätön liikemies, etevä oppinut, jolla on menestyvän liikemiehen vaistot, etevä taiteilija, joka intrigoi reippaasti jne.

Mies, joka jo pienenä poikana on päättänyt menestyä maailmassa, kunnioittaa vanhempiaan ja ahkeroi koulussa ja koettaa olla muutenkin hyvántapainen. Hän saa melkoisella varmuudella vähintään hyviä arvosanoja ja saattaa toimia opiskeluaikanaan jossain pikkuvirassa osa-

Lauri Luotonen

kunnassa tai tiedekuntajärjestössä. Opiskeltuaan suurinpiirtein säädetyt vuodet tutkintoaan varten hän valmistuu ja hankkii itselleen kohtalaisen hyvän toimen. Jos hänen taloudelliset lähtöasemansa ovat olleet hyvät eikä hän ole seksuaalisesti kovin hedelmällinen, soluu elämä siitä lähtien pikku hiljaa ja rauhallisesti eteenpäin. Tuolloin tällöin iltapuhuteella saattaa hän heittäytyä muistojensa helmaan ja ajatella menneitä reippaita opiskeluaikojaan, niinkuin sitäkin kun hän apuisäntänä ollessaan sai turpiin eräältä runoilijalta yrittäessään heittää sitä ulos osakunnan huoneistosta tai sitten sitä vappua kun oltiin Marjatan kanssa ensin Hämiksellä eikä hän muistanut siitä jälkeenpäin paljon mitään vaikka se oli ensimmäinen kerta. Jotkut pitävät häntä hyvinkin menestyneenä miehenä, kun hän saa ylennyksen silloin tällöin ja lopulta vuosikymmenten uurastuksen tuloksena työtovereiltaan hopeapäisen kävelykepin ja työnantajaltaan kultakellon ja eläkkeen.

Toinen taas on kunnianhimoinen, solmii tuttavuuksia, puristelee käsiä, järjestelee klikkejä, liittyy puolueeseen, jolla on hyvä boomi ja katsos poika perhana kun hän putkahtaakin yllättäen esiin jossain tosihyvässä hommassa ja on yht'äkkiä lukuisissa johtokunnissa, komiteoissa, hallituksissa ja tekee rahaa vähintään kolme kertaa niin paljon kuin tuo edellinen herra. Siinä vaiheessa kun kiltisti menestynyt mies ottaa kyynelsilmin vastaan työtovereidensa lahjoittamaa hopeapäistä kävelykeppiä, kiinnitetään jälkimmäisen menestyneen miehen frakin rintamukseen kunniamerkkiä ja mitäs siitä jos lapset onkin nuorisorikollisia.

Onko kilpailu hyväksi? Onko kilpailua kaikkialla? Onko kilpailtava vapaaehtoisesti vai olosuhteiden pakosta? Taloudellisesta turvallisuudesta vaiko kunniakkaasta nimestä? Onko yleensä kilpailtava? Jos aikoo menestyä, niinkuin menestymisen käsitetään kaikissa kansalaispiireissä, täytyy kilpailla joka paikassa, joka asiassa, joka hetki, jokaisen kanssa. Se on minusta paha. Menestyvä mies polttaa havannaa ja kilpailee joka paikassa, jokaisen kanssa, joka asiasta. Se on minusta paha.

Pentti Wavela

Massaviihdytysvälineet kuten radio, tv ja lieveilmiöt kuuluvat nykyajan koko kuvaan. Ei tosin televisio ketään tapa, mutta kun sitä käytetään ihmisten ajatusten ja asenteiden yhdensuuntaistamiseen muuttuu asia vaaralliseksi. Mika Waltari syytti Hbl:lle antamassaan haastattelussa televisiota siitä ettei länsimaissa enää erota tapaamansa nuorison kansallisuutta, helsinkiläiset voisivat olla san fransiscolaisia ja päinvastoin. Taloudellisen kasvun ja leviävän hyvinvoinnin mukana seuraa hiipivänä varjona länsimaaisessa yhteiskunnassa sellainen »nimetömän auktoriteetin» valta, jota jo vuosisatamme alussa Rudolf Steiner uumoili. Tiedotusvälineet massalle ja niihin kietoutuneena valtava huviteollisuus, busines suurin mainoskuluin luovat ihmiselle uutta ihannetta, jota syötetään joka hetki joka päivä kansalaisten alitajuntaan. Tämä uusi ideaali on keskitasonihminen, joka yleisen mielipiteen edessä muuttuu oppurtunistiksi uskaltamatta edes ajatella että asiat voisivat olla toisin. Kun tämä ideaalinen yhteistoimintaihminen kietoutuu byrokraattiseen organisaatioon, syntyy uusi ihminen, joka ei itse mitään päättä, päätökset tekee organisatio. Tulee mieleen vakuuttavana esimerkkinä Auschwitzin komendantti Höss. Hyveellinen pikkusielu, »mies, joka varoi jopa polkemasta hyönteisiä tiellä», organisaation

hammasratas, joka ei koskaan pettänyt, hyvä virkamies ja toimihenkilö, joka kansalaiskunnollaan teki mahdolliseksi tappaa tuhansia ihmisiä minuutissa parissa eikä koskaan tajunnut tekojensa kauhistuttavuutta vaan aina valitti, että ylemmät viranomaiset eivät arvostaneet hänen suorituksiaan taistelussa yhteistä vihollista vastaan.

Samanlaisia tendenssejä voidaan havaita meidänkin yhteiskunnassamme: suurten organisaatioiden ihmismuurahaiset taistelevat asemasta huomaamatta puuhansa mielettömyyttä. En ihmettele lainkaan jos löytäisimme Suomesta 10.000—100.000 potentiaalista keskitysleirikomendanttia.

Suomalainen yhteiskunta on tunnetusti kovin johtajavaltainen. Enää ei menesty tiedoillaan eikä taidoillaan, täytyy tuntea oikeat miehet, oikeat aatteet, kuulua oikeaan klikkiin tai käyttäytyä yleispyöreästi jottei ketään loukkaisi ja kohoaisi virkauralla »kapteenia korkeammalle». Sopeutuminen on sirkkeli, joka leikkaa yksilöltä hänen yksilöllisyytensä. Se tekee hänestä numeron ja kortin suuressa organisaatiossa, jonka täytyy mahdollisimman tehokkaasti toimia.

Ihminen joka alistuu numeroksi numeroiden joukossa menestyy. Kansalainen, joka liittyy oikeaan klikkiin, voi huomata ennen pitkää olevansa kunnan-kaupunginvaltuutettu, kansanedustaja ja valtioneuvoston jäsen. Eläköön Herra Ministeri!

Yhteiskunta on dynaaminen. Kaksi päivää, kaksi erilaista yhteiskuntaa. Sekä luokka- että taloudellisrakenteelliset muutokset näkyvät myös mielipiteiden muuttumisena. Prosessi voi olla myös päinvastainen; vaikutetaan mielipiteisiin, syntyy rakennemuutoksia. Yhteiskunta on organismi, elävä organismi. Se muuttuu ärsykkeiden mukaan.

Yhteiskunnan nopeat muutokset kuuluvat uudenajan piirteisiin. Omakin yhteiskuntamme on joutunut taloudellis-teknillisen sentrifugin kiihtyvään kierteeseen, jossa *mukana pysyminen* on muodostunut ideologiaksi.

Kuinka mainittu kehitys on vaikuttanut ja tulee vaikuttamaan ihmisarvoon? Yhteiskunnassa saatu asema on aina voimakkaasti korreloinut yksityisen ihmisen osakseen saaman arvostuksen kanssa. Näyttäisi siten mahdolliselta, että taloudellis-teknillisen sentrifugin kierre vetäisi arvostusperusteen yhä lähemmäksi sitä pistettä, jossa ihmisarvo on verrannollinen ihmisen kuluttaman hyödykemäärän kanssa. Näin tuskin tulee kuitenkaan tapahtumaan. Ei niinkään taloudellisen kehityksen mahdollisen laantumisen vuoksi vaan nimenomaan siksi, että työväestön poliittisen voimistumisen aiheuttama hiljainen, jatkuva sosialisointi vähitellen saa kyseisen arvostusperusteen menettämään merkitystään. Tulojen tasaisempi jakautuminen on omiaan poistamaan sitä viehätystä, mikä piilee ns. näyttävässä kulutuksessa. Valtiovallalla on edellytykset taloudellisella kontrollilla vähentää tuottajien kuluttajille syöttämiä keinotekoisia tarpeita.

Tällä hetkellä kansantulo on kansakuntien aateliskalenterin uskollisimmin käytetty mittapuu, ja kun kyseessä on yksityinen kansalainen, vaikuttaa edellinen voimakkaasti jälkimmäiseen. Yhä harvempi löytää mitään järkeä huudahduksesta »auri sacra fames» — »kirottu kullanhimo».

Veikko Wilenius

Eira Stenberg

MAX STIRNER

KAIKKIEK AIKOJEN

RADIKAAALI

Vuonna 1845 ilmestyi Saksassa omalaatuinen teos »Der Einzige und sein Eigenthum» (Yksityinen ja hänen omaisuutensa), jonka viranomaiset katsoivat viisaimmaksi heti takavarikoida. Muutaman päivän kuluttua kirja kuitenkin vapautettiin, koska se oli »liian mieletön voidakseen olla vaarallinen».

Teoksen kirjoittaja Max Stirner (oikealta nimeltään J. Kaspar Schmidt, 1806—56) kuului ystävänsä Marxin tavoin hegeliläiseen ääri-vasemmistoon, mutta oli jyrkkä individualisti. Hän vastusti kirkkoa ja kommunismia, haukkui ateisteja ja liberaaleja hurskaiksi uskovaisiksi, proletaareja porvarillisiksi lurjuksiksi ja tasavaltalaisia valtion rengeiksi. Hän hyökkäsi niin kirkkoa ja valtiota kuin aikansa radikaaleja vastaan.

»Der Einzige und sein Eigenthum» esittää näkemyksen, jonka mukaan egoismi aloittaa historiassa uuden vaiheen. Vanha vaihe rakensi etiikkansa sellaisten aatteiden varaan kuin »siveellisyys», »oikeus», »ihmisyyys». Nämä ovt kuitenkin vain yleiskäsitteitä, mielikuvia, joilla ei ole vastaavuutta todellisuudessa. Ainoa varma asia on yksityinen ihminen, »minä». Ihmisyyden aate on vanhan aikakauden viimeinen vaihe.

Stirner ei tunnusta mitään yksilön ulkopuolista auktoriteettia. »Mitään ei ole yläpuolellani», hän sanoo, ja tämän hän on oppinut »Jumalalta, suurimmalta egoistilta». Stirner ihannoii täysin vapaata »epäinhimillistä ihmistä» (Nietzschen yli-ihminen). Hän hylkää ehdottomasti uskonnon, moraalin ja yhteiskunnan säätämät lait ja velvoitteet. Stirnerin »yksityinen ihminen» ei tunnusta muita lakeja ja oppeja kuin omat oivalluksensa.

Pääteoksensa »Der Einzige und sein Eigenthum» lisäksi Stirner on julkaissut kaksiosaisen teoksen »Geschichte der Reaktion» (1852), joka kuitenkin jäi keskeneräiseksi. Myöhemmin on John Henry Mackay kerännyt hänen sanomalehtiartikkeleitaan teokseksi »Max Stirners kleinere Schriften».

Stirner kuoli täysin unohdettuna ja sivuutettuna. Viime vuosina on häneen alettu kiinnittää huomiota.

Voidaan todeta että liberalismiin ihmisjulistus on kristinuskon viimeinen vaihe. Itse asiassa kristinuskoko ei alun alkaen ole asettanut itselleen muuta tehtävää kuin ihmisen, »tosi ihmisen» realisoimisen. Tämä on johtanut virheeliseen käsitykseen, että kristinuskoko antaisi minulle äärettömän arvon. Näinhän näyttää olevan laita esim. kuolemattomuusopissa, sielunhoidossa jne. Ei, kristinuskoko arvostaa vain ihmistä. Vain ihminen on kuolematon, ja minä olen kuolematon vain siksi, että olen ihminen. Itse asiassa kristinuskon täytyisi julistaa, ettei kukaan joudu kadotukseen, aivan kuten liberalismi pitää jokaista ihmistä samanarvoisena. Mutta ikuisuus ja samankaltaisuus koskevat vain minussa olevaa ihmistä, ei minua.

Ihmisyys-uskonto on vain kristinuskon viimeinen metamorfosi. Sillä liberalismi on uskonto, koska se erottaa minusta olemukseni ja asettaa sen yläpuolelleni. Se korottaa »ihmisen» samassa mitassa kuin mikä muu uskonto tahansa jumalansa tai epäjumalansa. Minun omastani se tekee tuonpuoleisen, se irrottaa ominaisuuteni »olemuksiksi». Lyhyesti sanoen se on uskonto, koska se asettaa minut »ihmisen» alapuolelle ja tekee siitä kutsumukseni. Mutta myös muotonsa puolesta liberalismi osoittautuu uskonnoksi: se vaatii minua tuntemaan uskonintoa tätä korkeinta olentoa, ihmistä, kohtaan.

Liberalismia voidaan kutsua valtionuskonnoksi, »vapaa valtion» uskonnoksi. Ei siinä merkityksessä, että se on valtion suosima, vaan siinä, että vapaa valtio ei ole ainoastaan oikeutettu vaan myös pakotettu vaatimaan sitä jäseniltään; ja tämä riippumatta siitä onko henkilö yksityiselämässään juutalainen, kristitty tai jotakin muuta. Liberalismi on nimittäin valtiolle yhtä merkityksellinen kuin kunnioitus perheelle. Jos perheen jäsenet pitävät perhettä ja sen olemassaoloa arvossa, täytyy heidän kunnioittaa verisiteitä ja pitää niitä pyhinä. Jokainen sukulainen on niin ollen pyhä. Samalla tavoin täytyy jokaisen valtioyhteisön jäsenen pitää tätä yhteisöä pyhänä ja olla yhtä mieltä valtion kanssa siitä, mikä on tärkeintä. Mutta mitä valtio pitää tärkeimpänä? Kaiketi todellista inhimillistä yhteisöä, jossa jokaista ihmistä — ei siis epäinhimillistä ihmistä — kohdellaan jäsenenä. Vaikka valtion suvaitsevuus menisikin pitkälle, lakkaa se julmurin ja epäinhimillisen kohdalla. Ja kuitenkin tämä »julmuri» on ihminen; kuitenkin »epäinhimillinen» on inhimillistä ja ainoastaan ihmiselle mahdollista; yksikään eläin ei kykene siihen. Mutta vaikka jokainen »raakalainen» on ihminen, sulkee valtio hänet piiristään. Se heittää hänet vankeuteen, tekee valtion kansalaisesta vankilan asukkaan (kommunismien menetelmän mukaan mielisairaalan tai sairaalan asukin).

Valtio siis osoittaa olevansa viholliseni vaatiessaan minua olemaan ihminen. En voi siis olla »epäinhimillinen» enkä kelpaa sellaisena. Se velvoittaa minua olemaan ihminen. Edelleen se vaatii minua luopumaan teoista, jotka voisivat vaarantaa sen olemassaoloa. Sen säilymisen täytyy siis olla minulle pyhä asia. Niinpä minun ei tule olla egoisti vaan »säädyllyinen ja nuhteeton», siis siveellinen ihminen. Valtio ja sen säilyttäminen pakottaa minut voimattomaksi, kunnioittavaksi jne.

Uskovan luoma maailma on kirkko, ihmisen luoma on valtio. Mutta se ei ole minun maailmani. Minä en koskaan abstraktisesti tee jotakin inhimillistä, vaan aina jotakin minulle kuuluvaa. Minun inhimilliset tekoni eroavat jokaisesta muusta inhimillisestä teosta ja ovat juuri tämän eron vuoksi todellisia, minulle kuuluvia tekoja.

Kukaan muu kuin minä itse ei voi ratkaista olenko oikeassa vai en. Toiset voivat sanoa mielipiteensä ja kiistellä vain siitä, ovatko he samaa mieltä oikeudestani.

Minä ratkaisen onko jokin minulle oikein. Ilman minua ei ole oikeutta. Jos asia on minulle oikein, se on oikein. Tietenkin on mahdollista, etteivät toiset ole samaa mieltä kanssani. Mutta se on heidän asiansa eikä minun. Puolustakoot itseään. Ja vaikka koko maailma pitäisi vääränä sitä, mitä minä pidän oikeana, so. mitä tahdon, on koko maailman mielipide minulle samantekevä. Niin suhtautuu jokainen, joka osaa arvostaa itseään. Jokainen siinä määrin kuin on egoisti. Sillä valta käy ennen oikeutta ja vieläpä täydellä — oikeudella.

Mutta yhteiskunnallisten uudistusten harrastajat saarnaavat meille »yhteiskuntaoikeutta». Siinä yksityisestä tulee yhteiskunnan orja ja hän on oikeassa vain silloin kun yhteiskunta myöntää sen. Hän on siis oikeassa ainoastaan eläessään lakien mukaan, siis ollessaan — lojaali. Mutta olin sitten lainkuuliainen despotiassa tai tasavallassa, olen vaillo oikeutta. Sillä molemmissa tapauksissa minulla on toisilta saatu oikeus eikä omaani.

Puhuttaessa oikeudesta kysytään aina: mikä tai kuka oikeuttaa minut siihen? Ja vastaus on aina: Jumala, Rakkaus, Järki, Luonto, Ihmisyyys jne. Ei, ainoastaan sinun valtasi, sinun voimasi antaa sinulle oikeuden. Kommunismin mukaan ihmisillä on »luonnostaan samat oikeudet». Mutta tosiasiallisesti se on sitä mieltä, ettei ihmisellä luonnostaan ole juuri mitään oikeuksia. Se ei esim. myönnä vanhemmilla »luonnostaan» olevan oikeuksia lapsiinsa tai näillä heihin: se lakauttaa perheen. Luonto ei myönnä vanhemmille, sisaruksille jne mitään oikeuksia. Ylipäänsä vallankumouksen koko perusajatus on uskonnollinen ja siis väärä. Voiko kukaan kysyä »oikeutta» lähtemättä uskonnolliselta pohjalta? Eikö »oikeus» ole uskonnollinen käsite, so. jotakin pyhää? »Oikeudellinen tasa-arvoisuus», niinkuin vallankumous sen esitti, on vain toinen muoto kristillistä tasa-arvoisuutta, veljeyttä, Jumalan lasten ja kristittyjen samanarvoisuutta.

Kommunistit väittävät, että samanlainen työ oikeuttaa ihmiset samanlaiseen nautintoon. Aikaisemmin kysyttiin, eikö »hyveellisten» pitäisi olla maan päällä »onnellisia». Juutalaiset todella päättelivätkin: »Jotta menestyisit maan päällä...». Ei, samanlainen työ ei oikeuta sinua siihen, vaan samanlainen nautinto oikeuttaa samanlaiseen nautintoon. Nauti niin sinulla on oikeus siihen. Mutta jos työskenneltyäsi annat riistää itseltäsi nautinnon, saat ansiosi mukaan.

Kiista »omistusoikeudesta» on kiivaassa kuohunnassa. Kommunistit väittävät maan kuuluvan laillisesti jokaiselle sen asukkaalle ja tuotteiden tuottajille. Minä olen sitä mieltä, että ne kuuluvat sille, joka ymmärtää ottaa ne. Tai paremminkin sille, joka ei anna ottaa niitä itseltään. Jos joku ottaa maan omakseen, hänelle ei kuulu ainoastaan maa vaan myös oikeus siihen.

Sanotaan että on oikein rangaista rikollista. Mutta yhtä lailla tapahtuu oikeus ellei häntä rangaista. Jos hänen tekonsa onnistuu, se on oikeudenmukainen. Ellei se onnistu, se on yhtä oikeudenmukaista. Niinkuin sijaa vuoteensa, niin saa nukkua. Jos joku antautuu uhkarohkeasti vaaraan ja saa surmansa, sanomme, että hän sai ansionsa mukaan. Mutta jos hän selviää voittajana, so. saa voiton voimansa ansiosta, hänelle tapahtuu o i k e i n. Jos lapsi leikkii veitsellä ja leikkaa itsensä, sille käy oikein. Mutta ellei se leikkaa itseään, sille käy

myös oikein. Rikollisellekin käy oikein, kun hän kärsii siitä minkä saattoi vaaranalaiseksi. Miksi hän vaaransi itsensä tietäessään mahdolliset seuraukset. Mutta langettamamme rangaistus on vain meidän oikeuttamme, ei hänen. Meidän oikeutemme reagoi hänen oikeuteensa ja hänen osakseen tulee »vääritys», koska me olemme vahvemmat.

Jokainen valtio on despotia, olkoonpa despootteja yksi tai useampia. Tai olkoot sitten, kuten tasavalta asian esittää, kaikki hallitsijoita eli toistensa despootteja. Näin on asianlaita aina, kun kerran annettu laki — esim. kansankokouksen lausuma mielipide — on yksityisen laki, jota hän on velvollinen tottelemaan. Vaikka jokainen yksityinen olisi lausunut saman toiveen ja kaikki olisivat yksimielisiä, pysyisi tilanne samana. Enkö ole tänään ja vastedes sidottu aikaisempaan tahtooni? Tahtoni olisi jähmettynyt. Kurja stabiliteetti! Minun, Luojan, tahto ja tahdonilmaukset olisivat rajoitetut. Koska kerran olin narri, täytyy minun olla sitä koko elämäni ajan. Valtioelämässä olen siis parhaassa — tai pahimmassa — tapauksessa itseni renki. Koska eilen tahdoin, olen tänään tahdoton. Koska eilen olin vapaaehtoinen, olen tänään vastentahtoinen. Miten muuttaa tilanne? Vain siten etten tunnusta mitään velvollisuutta, so. en sido enkä anna sitoa itseäni. Ilman velvollisuutta olen myös vailla lakia.

»Mutta kaikkihan menisi päälaelleen, jos jokainen voi tehdä mitä tahtoo.» Kuka sanoo, että jokainen voi tehdä mitä tahansa? Eihän sinun tarvitse sietää kaikkea. Puolustaudu, niin kukaan ei tee sinulle mitään. Joka tahtoo murtaa tahtosi, joutuu tekemisiin kanssasi ja on vihollisesi. Kohtele häntä sellaisena. Ja jos sinulla on vielä muutama miljoona puolustajaa, olette vastustamattoman voimakkaat ja saatte helpon voiton. Mutta vaikka voimanne tekeekin vastustajaan vaikutuksen, ette silti ole sen ansiosta hänelle pyhä auktoriteetti. Ette silloinkaan kun kyseessä on kurja rosvo. Hän ei ole teille velkaa kunnioitusta, vaikka ottaakin huomioon valtanne.

Yhteiskunta tahtoo kai jokaisen saavan oikeutensa, mutta vain sen oikeuden, joka on yhteiskunnan pyhittämä. Se antaa yhteiskunnan oikeuden, ei yksilön omaa erityistä oikeutta. Mutta minä annan tai otan oikeuteni omalla valtuudellani ja olen jokaista auktoriteettia kohtaan kaikkein paatunein rikollinen. Oikeuteni omistajana ja luojana en tunnusta muuta oikeuden lähtökohtaa kuin itseni; en Jumalaa enkä valtiota, en luontoa tai itse ihmistä ikuisine »ihmisoikeuksineen», en jumalallista enkä inhimillistä oikeutta. Liberaalin ajatuskulun mukaan oikeuden täytyy sitoa minua, koska inhimillinen järki on laatinut sen siten, että minun järkeni on sen rinnalla »järjettömyyttä». Aikaisemmin intoiltiin jumalallisen järjen nimissä heikkoa inhimillistä järkeä vastaan. Nyt intoillaan vahvan inhimillisen järjen nimissä egoistista järkeä vastaan ja hyljätään se »järjettömyytenä». Jumalallinen ja inhimillinen järki ovat epätodellisia. Ainoastaan sinun ja minun järkeni ovat todellisia, sillä sinä ja minä olemme todellisia.

Heikkoutemme ei johdu siitä, että vastustamme toisiamme, vaan siitä että pysähdymme puolitiehen. Emme erottaudu toisistamme vaan etsimme yhteenkuuluvuutta, sidettä; pidämme yhteenkuuluvuutta ihan teena. Niinpä asenteeni maailmaan on tämä: en tee sen hyväksi mitään enää »Jumalan vuoksi», en mitään »ihmisen tähden», vaan teen kaiken »itseni tähden». Vain siten maailma tyydyttää minua. Uskonnoilliselle näkökannalle, johon luen myös siveellisen ja humanin, on ominaista, että kaikki pysyy hurskaana toiveena, siis tuonpuoleisena ja saavuttamattomana.

Käännös: Eira Stenberg

KESKUSTELU
POP-TAITEILIJJA
ISMO KAJANDERIN
KANSSA
POP-TAITEESTA

Katsaus: Uusin muotisana on POP. Alkuperäismerkityksessään se liittyy taiteeseen. Miten te määrittelisitte POP-taiteen?

Kajander: Totta on, että kaikki on nykyisin POPpia, on jopa olemassa naisten POP-pakkaus, jonka sisältöön kuuluu mm. mehu-puristin... Kuvataiteessa POPiksi nimitetään tyyliisuuntaa, joka realistisin keinoin ilmaisee tekijänsä yhteiskunnallista, protestinomaista taidekäsitystä. Se on siis sosiaalista taidetta olematta sosialistista realismia.

Katsaus: Eikö totta, POP-nimitys on uusi, mutta historia vanha?

Kajander: POP on, kuten tunnettua, lyhennys POPULAR-ARTISTA. Iskevä nimitys on levittänyt informaatiota tietoisesta taiteesta. Uskon, että ensin olivat keinot tekijälleen tietoisempia ja vasta ne pakottivat tiedostamaan yhteiskunnallisen käyttömahdollisuuden. Englannissa riitti yleinen pysähtyneisyys synnyttämään POP-taiteilijoiden ryhmän, joka sitten Pariisin biennaalissa 1963 koki läpilyöntinsä. Samalla tavoin aiheuttaa meillä taide-elämämme ja kolmivuotisnäyttelyn enemmistö kapinointia. Amerikkalaiset ovat pitäneet itsestään eniten ääntä, mutta kaikkialla on suunta ollut samanlainen.

Katsaus: Minkälaisia sitten ovat POPin keinot?

Kajander: POPilla on suora yhteys luontoon, erityisesti urbaaniin ja tekniseen. Käytetyt tai upouudet esineet sinänsä, niiden kuvat tai toistot, muunnelmat, ovat POPin materiaaleja. Teoksien taulunomaisuus on katoamassa, eletään ovien ja ikkunoiden aikaa. Seinien kokoiset teokset avaavat näkymät autojen, koneiden ja lämpöpattereiden maailmaan aivan kuten Pompeijin seinämaalaukset aikoinaan kauniin luonnon maailmaan. Kauneutta ei kuitenkaan POPin keinoin tavoitella. Omassa POP-työskentelyssäni operoin nukeilla (ihmisten puutteessa) ja yleensä ei-romanttisilla esineillä, romuilla. Jos tekemiseni korvaa (tai ylittää) entiset taideteokset, olen päässyt siihen mihin pyrin.

Katsaus: Teitä ei siis kiinnosta ensi sijaisesti oletteko POP-taiteilija tai taiteilija yleensä. Pyritte kommunikoidaan ja informoidaan. Onko tämä POPin tarkoitus?

Kajander: Mieluimmin haluaisin agitoida! POP synnyttää yhteiskunnallisia teoksia koska aika on yhteiskunnallista, politisoitunutta: USAn ultrasiipi leimasi Kennedyn kommunistiksi, labour voitti vanhoillisenakin vaalit, marxilaisuus on muotia, täällä liikehtii Eikan pumppu ja Sadankomitea, Baez ja Dylan esittävät tendenssi- ja protestilauluja jne. Kaikilla suunnilla ollaan poliittisesti aktivoitumassa ja siinä ovat jo eräät taiteilijatkin mukana. Tämä enteilee meilläkin krohninlaisen estetiikan syrjäytymistä. Jo DADA oli aikansa POPia, mutta hukkui sodan jalkoihin, jäi kesken. Vasta nyt dadasta jatketaan eteenpäin ja toivottavasti emme taas joudu sodan jalkoihin. Varmaa on, etteivät ainakaan POP-taiteilijat halua sotaa. Eivätkä he myöskään halua yleisönsä päätyvän ainoastaan taide-elämykseen teostensa parissa.

KESKILUOKAN IHANUUS SUOMALAISEN ELOKUVAN YHTEISKUNTA

*Lauri Luotonen
Pentti Wavela*

Mikä on suomalaisen elokuvan yhteiskunta?

Aikakauslehden toimittaja, kesätoimittaja, lentoemäntä, valokuva-malli-mannekiini sekä suunnitteilla oleva kahvila Helsingin keskustaan muodostivat Risto Jarvan »Onnenpelin» keskeisen asetelman. Aito Mäkisen—Esko Elstelän »Onnelliset leikit» kuvasi muotoilun parissa kesätyötään tekevien opiskelijoiden rakkauspulmia valkeassa huoneessa ja louisianamalaisella suolla sekä kirjailijaperheen elämää kesäkodissaan, taisipa joukossa vilahtaa joku tohtorinnakin. Erkkä Kivikosken »Kesällä kello 5» kertoi mainospiirtäjästä, jolla oli vaikeuksia tyttöystävänsä kanssa ja skootteri ja joka tunnettiin silloisessa »Pajassa» vähintään yhtä hyvin kuin Johnny Walker tänään Vanhan kellarissa. Maunu Kurkvaara on kuvannut autotyttöjä, desperaado-taiteilijaa, laivatyttöjä, eronnutta naista ja köyhää nuorta paria — suomalaisen hyvinvointi-yhteiskunnan varjopuolia — mutta myös arkkitehteja ja muuta keski-luokkaa.

Luetteloja voisi jatkaa pitemmällekin: suomalainen elokuva pysyy muutamia poikkeuksia lukuunottamatta siinä A17—B1 palkkaluokkien välillä ja vastaavassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien ihmisten kuvaajana. Poikkeuksista mainittakoon Kassilan mainio »Sininen viikko», Edwin Laineen »Musta rakkaus» ja Åke Lindmanin klišeemäinen »Jengi».

Elokuvaohjaajat eivät tietenkään ole yhteiskuntatieteilijöitä eivätkä he tietoisesti pyrkine minkään yhteiskuntaluokan kuvaukseen. He löytävät aiheen sieltä toisen täältä, kysyvät tuottajalta että kuinkas jos?, teettävät tai tekevät itse hyvän tai useammin huonon käsikirjoituksen ja alkavat filmauksen. Näin näen suomalaisen elokuvan syntyprosessin. Filmituottajat, ohjaajat, kuvaajat ja näyttelijät esittävät filmissä itseään, omaa maailmaansa, omaa elämän- ja maailmankatsomustaan.

Muutaman viime vuoden aikana on tilanne elokuva-alalla vallinneen näyttelijälakon johdosta ollut poikkeuksellinen. Suurtuottamot ovat tästä ja muista syistä supistaneet tuotantoaan huomasti ja useat ovat siirtäneet toimintaansa lyhytfilmien tekoon. Valtion elokuvapalkinto on taas rohkaissut uusia yksityisiä yrittäjiä tekemään pitkiäkin filmejä. On syntynyt myös uusi, sanoisinko vähemmän akateeminen (esim. Edwin Laine, Jack Witikka & Kansallisteatterin näyttelijät) ohjaaja- ja näyttelijäryhmä. Eräät ohjaajat ovat elokuvakerholiikkeessä toimiessaan tutustuneet filmiin laajemmin ja erilailla kuin aikaisemmin. Heillä ei ole painolastina teatteria ja heillä on käytössään amatöörinäyttelijöitä, jotka parhaimmillaan (tosin harvoin) yltyvät hyviin suorituksiin. Tällainen ihme mielestäni tapahtui Kurkvaaran muuten vaisussa ja väljähtyneessä puheenvuorossa sananvapaus/kirjoittamisenvapaus keskusteluun.

1950-luvun lopulla alettiin puhua ranskalaisen elokuvan uudesta aallosta. Aito Mäkinen mainitsee kirjoituksessaan »Uusi aalto» (Studio 5, 1959), että kaupallinen rutiini ja kalliit yhteistuotantofilmit tappoivat uutta aaltoa edeltäneistä ranskalaisista elokuvista kaiken taiteellisen kunnianhimon. Tästä pulmasta johti pois uusi aalto, sen ennakkoluulottomat nuoret ohjaajat ja heidän pienihintaiset mutta rohkeasti kantaa ottavat filmsinsä.

Jörn Donner mainitsi 1955 kirjoittamassaan esseessä »Tie elokuvamme tulevaisuuteen», ettei suomalainen elokuvateollisuus ymmärtänyt yhteiskuntaamme aiheeksi elokuvaan.

1960-luvun keskipaikkeilla tilanne Suomessa muistuttaa ranskalaista tilannetta. Uudet yrittäjät ovat valmistaneet uusia elokuvia uusien

näyttelijöiden avulla. On yritetty valita uusia aiheita, esittää uusia ajatuksia ja kartoittaa yhteiskuntamme laita-alueita. Tulos on joskus ollut lupaava, suorastaan hyväkin, kuten Kurkvaaran toistaiseksi ehkä paras filmi »Yksityisalue», tai kammottava, kuten Skurnikin »Tie pimeään».

Suomalaisen elokuvan uudet nimet Kurkvaara, Mäkinen, Ruutsalo, Kivikoski, Elstelä, Jarva jne. ottivat kyllä yhteiskunnalliset aikeet tuotantonsa, mutta minkälaisen yhteiskunnan? Ei luonnollisestikaan sen kiiltokuvayhteiskunnan, jota aiemmat elokuvan tekijät lanseerasivat kartano & kauppaneuvosfilmeissään (ja kas tuolta tulee reippaita tukkilaisia keksit olallaan). Uusissa elokuvissa tuotiin yhteiskuntamme esiin, sen ristiriitoja, sen moninaisuutta tavallisimmin heijastettuna keskiluokan elämänpiiriin. Malliesimerkki on Risto Jarvan »Onnen peli». Tässä filmissä ovat päähenkilöinä tyypilliset kvasi-intellektuaaliset henkilöt, joiden omaisuus rajoittuu asunto-osakkeeseen, autoon ja liberaaliin maailmankatsomukseen. Näiden ihmisten status voitaisiin kuvata seuraavasti: eksistentiaalinen sielu, porvarilliset ihanteet ja muutamia arvosanoja Helsingin yliopistossa, jotta voitaisiin keskustella varmasti vapaudesta. Samalla spekuloidaan kuitenkin pääomalla, että päästäisiin kahvilan omistajaksi. Siis takautuma Hannu Salaman esittämiin ajatuksiin Suomesta pienkapitalistien luvattuna maana. »Onnenpeli» on kuvaus suomalaisesta pienryhmästä, viiteryhmästä, aivan samalla tavalla kuin naistenlehtien yläluokan kuvaukset ovat keskiluokan ihanne, yrittämisen päämäärä.

Vasta Jörn Donner tämän syksyisessä tv-filmisarjassaan Helsingistä murtautui ulos keskiluokan olohuoneista ja astui työläiskaupunginosien ahtaisiin asuntoihin ja työpaikoille kyselemään arkaluontoisia kysymyksiä, joihin annetut vastaukset paljastivat hyvin paljon syitä esim. työväenliikkeen kolmijakoon ja muihin tämän yhteiskunnan pulmiin. Samaan aikaan kun suomalainen elokuva replikoi epäuskottavasti jostain kahvilasta esplanaadilla, aprikoi eksistentialismin vapauskäsitettä ja elää pikkuporvarin kvasikulttuurilla höystettyä elämää, tapahtuu yhteiskunnassamme: maaseutu tyhjenee, Helsinki kasvaa, vanhimmat asunalähiöt, puhumattakaan kantakaupungin eräistä osista slummiutuvat, nuori sivistyneistö radikalisoituu, asuntopula on lohduton ja työvoimaa muuttaa solkenaan Ruotsiin. Elokuvamme ei katsele lainkaan maailmaa mutakuopan miehen näkökulmasta vaan istuu keskikaupungilla konttoreissa, toimituksissa ja toimistoissa ja ajaa työajan jälkeen autollaan asunalähiöön (»missä arskakin koittaa kyllä totutella parvekkeella istumiseen») tai perittyyn keskikaupunkiosakkeeseen, mitä ei kannata myydä, kun sen arvo nousee koko ajan.

Tosin yhteiskunassamme on pahoinvointi-ilmiöitä, vaikka sitä tarkastelee keskiluokankin korkeudelta. Tämä näkyy myös em. linjan elokuvissa, mutta todellista kuvaa yhteiskunnastamme ei sillä tavoin saa. Luonnollisesti keskiluokan kuvaus on ansiokasta, mutta yhteiskuntamme suurimmat pulmat eivät ole siellä. Nämä nuoret elokuvantekijät kuuluvat tähän suureen yhteiskuntaluokkaan. Sen huomaa heidän teoksistaan ja tarkastelemalla heitä itseään. Voi jopa sanoa, että he kuvaavat sitä idealisoitua yhteiskuntaa, johon koululaitoksemme, korkeakoululaitoksemme valmistaa kasvattinsa.

Kuitenkaan tätä yhteiskuntaa ei enää ole. Keskiluokan asema on horjunut ja sen yhteiskunnallinen merkitys on laantumassa. Vuoden 1944 jälkeen työväestön ammatillinen ja poliittinen liike nosti tämän (työväenluokan) melkein keskiluokan tasolle. Työväestö peri valta-aseman Suomen II tasavallassa — näin Matti Kurjensaari tämän kehityksen ilmaisee.

Historiallisesti voidaan väittää, että nämä nuoret elokuvantekijät kuvaavat yhteiskunnallisia lieveilmiöitä — heitä voi verrata niihin 1950-

luvun ranskalaisiin kahvila-poesian edustajiin, joiden lyriikka ei enää saanut kosketusta lukevaan yleisöön. Uudempi suomalainen kirjallisuus on tyypillistä eksistentialismia: kaikki on mieleetöntä, epäjärjestyksessä ja kaiken yllä leijuu vapaus ja tyhjiys — yksilö on vastuussa itsestään ja päättää itsestään tyhjässä ja vieraassa maailmassa. Tämä eksistentialistinen maailmankuva näkyy hyvin tämän linjan teoksissa. Ihmiset vaeltavat tyhjiydessä aivan kuin japanilaisessa pelkistetyssä huoneessa. He sanovat jotain, kukaan ei kuule eikä näe heitä tässä tyhjiydessä. Heidän päivittäinen vaelluksensa kulkee kahvilasta kahvilaan, ravintolasta ravintolaan, he etsivät kontakteja toisiin yhtä kalseihin hahmoihin kuitenkin onnistumatta ja jäävät samaan suljettuun avaruuteen, mistä ovat tulleet.

Tätä taustaa vastaan nämä elokuvat ymmärtää hyvin. Niissä ei tarvita yksinkertaisesti mitään järkevää dialogia; kaikkihan on mieleetöntä ja tyhjää, vain liikkuminen avaruudessa muutamassa tasossa punoo kaiken yhteen. Vielä kun päähenkilöt kuuluvat siihen viiteryhmään, joka esiintyy naistenlehtien palstoilla äärettömänä ja saavuttamattomana ideaalina lukijakunnalle, ymmärtää hyvin, että elokuvista tulee arkitodellisuudesta vieraita teoksia. Näiden elokuvien hahmot käyttävät savunvärisiä silmälasia, marimekon tavaramerkkiä pukineissaan ja harrastavat modernia kirjallisuutta, jonka hämärät kielikuvat ovat filosofille kauhistus.

Nämä elokuvantekijät ovat luomassa uutta kerrosta keskiluokkaan. Kerrosta, johon kuuluvat mannekiinit, valokuvamallit, tv-kuuluttajat, jännittävien ammattien harjoittajat jne. Nämä tyypit esiintyvät etualalla sekä aikakauslehtien palstoilla että elokuvissa. He esittävät ryhmää, johon voi kuulua kuka tahansa meistä, tarvitaan vain löytämisen onni, kelpo annos onnea. Ei tarvitse olla lahjakas, täytyy osata laulaa kuin koulutytty, esiintyä kuin televisioiden myyntimies, keskustella miellyttävästi, lausua latteuksia. Ja kuitenkin on yhteisen rahvaan yläpuolella. On musertavaa nähdä elokuvia — poikkeuksena Kurkvaaran »Kielletty kirja» — ihmisistä, joiden tekijät eivät oivalla suomalaisen yhteiskunnan kulutuskilpailua, suvaitsemattomuutta, johtajavaltaisuutta ja poroporvarillisuutta (omistaa, menestyä ja kuluttaa). He vaan ahmivat itseensä tavattoman määrän tietoa, osaamatta kritisoida itseään, ympäristönsä pahoinvointi-ilmiöitä. Nämä tyypit vaikenivat kahdella kielellä ja ennemmin lämmittivät itseään takkatulen loisteessa kuin vaarantavat uransa tosiasioitten vuoksi.

On vahinko, että halpa eksistentialismi on kahlinnut nämä nuoret ja lahjakkaat elokuvan valmistajat. He eivät näe yhteiskuntaamme. Kuvaajat kuvaavat kovasti ja armottomasti Helsinkiä, käyvät jopa Pitkäsillan tuolla puolen, ottavat kuvia, mutta ohjaajat, tuottajat ja käsikirjoituksentekijät jatkavat Mika Waltarin aukomaa uraa keskiluokan kuvaajina. Elokuvamme suurin lahjakkuus Nyrki Tapiovaara eli ja liikkui Pitkäsillan tuolla puolen, oli kosketuksissa ajan suoneen. Nykyajan elokuvaohjaaja liikkuu piirissä joka litkii olutta Vanhan kellarissa, soittaa huilua yliopiston kahvilassa, on tavattoman individualistinen ja sopeutumaton, valtavan sivullinen ja vieraautunut.

Odotan elokuvaamme PaaVo Rintalan tapaista yhteiskuntakuvaajaa. Miestä, joka tuntee pikkuvirkamiehen henkisen pystyyn kuoleamisen, teknikon ja insinöörin toivottoman taistelun suurta laitosta ja sen byrokratiaa vastaan, pikkukaupungin sosiaaliset suhteet lakon aikana. Tai odotan miestä, joka tuntee liikemaailman periaatteen »lyö kuin vierasta sikaa», joka kuvaa puoluekoneistoissa käytäviä katkeria arkisia kamppailuja, joissa ei armoa anneta vaikka joku pyytäisikin. Tai odotan miestä, joka kuvaisi Polvijärven tytön ja Kiimingin pojan vaiheita Helsingissä eri lailla kuin Åke Lindman. Odotan suomalaista Pier-Paolo Pasolinoo.

Franz Kafkan Karl Rossman on pelokas ja hämmentynyt harhaillessaan halki Amerikkaa. Jack Kerouacin Dean Moriarty ryntää ystäviin idästä länteen ja takaisin, rakastaa naisia, käsittelee heitä kuin autoja ja päinvastoin. Henry Miller suorittaa matkan omassa persoonassaan. Ulkonaisesti hän on edellisiä levollisempi, suhtautumisessaan lähellä Deania, kun taas Kafka kalpeakasvoinen päähenkilö on kaiken sen perikuva, joka väikkyi »Ilmastoidun painajaisen» taka-alalla. Auto-maatiota, mustia ja harmaita kortteleita, ränsistynyttä menneisyyttä haaveineen ja syntymästään saakka kurjuuteen predestinoituja yksilöitä sisältävillä argumenteilla Miller hyökkää entisen kotimaansa yhteiskuntaa vastaan. Kerouac kapinoi vähemmän: hänen romaaninsa on eräänlainen protesti mutta ei hyökkäys, siltä puuttuu poleemisluontoinen ote ja tendenssi. Kafka »Amerikka», Kerouacin »Matkalla» ja Millerin »Ilmastoitunut painajainen» eivät ole vertailukelpoisia: yksi on romaani, toinen fragementti ja kolmas matka- ja mietekirja. Kafka kuva Amerikasta on lämpöpisteistään ja onnelliseksi aiotusta lopustaan huolimatta kylmä, siinä on liikemiehiä, miljonäärejä, hotelli-ihmisiä (ainoastaan Kerouac ei sanottavammin puutu niinkin tyypilliseen amerikkalaiseen instituutioon kuin hotellijärjestelmään) ja äidillisiä isoja naisia. Pelonsekainen ote tuo paikoin mieleen Dickensin. Amerikka on enemmän Kafkaa itseään kuin heijastuma todellisuudesta. On vahinko, että teos jäi keskeneräiseksi — tällaisenaan se ei voi välttyä eräänlaiselta kuriositeetin leimalta; lisäksi se on erinomainen todistuskappale Kafka eläytymiskyvystä hänelle elämyksellisesti tuntemattomaan ympäristöön.

Dean Moriarty elää Amerikassa, joka on kuin kuumesairaus. »Matkalla» on *all-american* teos: se ei sisällä siirtolaisaineistoa. Kerouac myötäilee maansa valtimoa, uppoaa, sulautuu vereen, sykkii mukana beat-sukupolven täysverisenä edustajana ennen käsitteen banalisoitumista. Painovoima vetää häntä etelää kohti. Ensin hän harhailee Kaliforniaan, siirtyy sieltä etelämmäksi ja ajautuu lopulta Meksikoon, jossa romaanin lopullinen ratkeaminen ja liukeneminen sisällöllisesti irrallisiksi teemankappaleiksi tapahtuu. Dean Moriartyn maailma ei ole kaukana Henry Millerin vaelluksesta: tiet yhtyvät lopullisesti

AMERIKA, AMERIKA

Franz Kafka: Amerika, Tammi 1965.

Jack Kerouac: Matkalla, Kirjayhtymä 1964.

Henry Miller: Ilmastoitu painajainen, Gummerus 1964.

Suuren Kanjonin luona, josta jälkimmäinen jatkaa Hollywoodiin ja ruotii sen seurapiirejä tavalla, jota Valitut Palat valoisina kritiikki-hetkinään sittemmin on runsaasti käyttänyt. Miller inhoaa suuria kaupunkeja, itse asiassa hän inhoaa koko amerikkalaista yhteiskuntaa. »Ammu itsesi nuori mies, sinulla ei ole mitään toivoa.» Miller on oman geososiaalisen maailmankuvansa uhri: etukäteisvastenmielisyys pilaa hänen matkansa huolimatta siitä, että hän väittää olleensa tullessaan maahan myönteisessä mielentilassa. Vastenmielisyyden perusteet jäävät silti epäselviksi. Eräitä negatiivisia henkilökohtaisia kokemuksia. Kuulopuheita. Taiteilijakohtaloita (joiden ympärillä hyvinkin puolet koko kirjasta liikkuu). Vastapainona on haltioitumista koskemattomien tai pilattavaksi liian voimakkaiden luonnonihmeiden kohdalla sekä oivallus: kun Amerika ei ole kyennyt tuottamaan suurta taidetta, on luonnon ollut pakko tarttua asiaan.

Teknillisesti teos on milleriläinen ja uusamerikkalainen (pre-beat). Miller istahtaa ja aloittaa: tässä minä nyt istun ja aloitan. Seuraa sanoja, sanoja, sanoja, kuvailevia, erinomaisia lohkaisuja, lopulta itse-tarkoituksellisia absurdeja ja ilmavia sanoja. Miller ei kuitenkaan kykene Kerouacin tapaan siirtämään itse matkaa, matkustus- ja liik-keellöloprosessia elämyksellisesti sanoihin.

Mainituista kolmesta kirjasta Millerin kuva on kylmin. Se on mekaaninen kuin öljytty laakeri, hengetön, ja sen keräämä arvosteleva aineisto on laajuudeltaan pelottava. Kuitenkin teoksesta puuttuu järjestelmällisyyttä. Siinä on liian paljon erilaisia aineksia. Kerouacille tällaisen voi antaa anteeksi: hän mahdollistaa romaaniin useita monta elämää yhtä aikaa viettävää levotonta henkilöä. Millerin kaaos on graafisesti lattea. Tällaisenaan hänen kirjansa ei aina kykene säilyttämään lukijansa mielenkiintoa. Dokumentoituva käsittelytapa kohdistuu kirjan tekohetkeen, II maailmansodan alkuvaiheeseen. Tiukasti yhteen aikaan sidottu kirja vanhenee lyhyessä ajassa.

Sekä Millerin että Kerouacin teosten sisältöä sävyttää voimakas profeetallisuus, mutta jälkimmäisen tilittäessä itseään runosarjassaan

»Mexico City Blues» Miller käyttää tähän matkakirjaansa ja ahtaa siihen sivukaupalla huolimattomasti kontrolloituja mietteitä maailman, olevaisen ja taiteen tilasta. Hän kietoo lopulta mukaan astrologian, riepottaa minäänsä Ranskan ja Yhdysvaltojen välillä ja rakentaa rajattomasti fantasiatilanteita. Hän rekisteröi realiteetteja ja käyttää lainauksia niin häikäilemättä, että on vaikea sanoa, mikä loppujen lopuksi hänen omaa tekstiään saatikka sitten miten on sen luotettavuuden laita.

Amerikan kirjallisuudella on Walt Whitmanista lähtien ollut lievä massiivisuuskompleksi, tämä luetteloiva ja kaikkea olevaista sekä (harvemmin onnistuen) kaikkia syy-yhteyksiä tavoitteleva käsittelytapa on lähes uskonkappaleena periytynyt nykypäivän kirjailijoille. Ulkonaisesti puitteet ovat hyvin hallitut, joskus jopa niukat. Mutta lause painuu sisäänpäin, se liittää itseensä sivulauseita ja yhdistyessään muihin virkkeisiin lopulta muodostaa raskaan latauksen. Tyypillisenä esimerkkinä voi pitää Millerin muuatta sanankäyttötekniikan tuhatkaunoa: — Ajattelet miestä luentokorokkeella, hirviötä teosofisesta maailmasta, jolla on vihanneksen kanssa naimisiin menneen hippogriffin ruumis. Kafkankin lauseet ovat pitkiä ja raskaita, mutta niitä leimaa kautta linjan askeettisen tinkimätön selkeys. Vaikka Kafka rakentaa lähes loputtomiin teesejä ja antiteesejä puolittain turhassa synteessinhaaveessaan, hän ei anna vaikutelmaa vedellä täytetystä säkistä, joka on vaarassa puhjeta millä hetkellä hyvänsä.

A propos: Millerin käännös on Pentti Saarikoskea, näin muodoin sujuvaa, mutta: if you go... jos sinä menet, vaikka aivan ilmeisesti kysymyksessä on passiivi. Korrelaattivirheitä löytyy runsaasti, Millerin oman, ainakin näennäisen huolettomuuden vuoksi taas suo pienemmät käännöshuolimattomuudet anteeksi. Tekee kuitenkin mieli kysyä: ovatko käännöspalkkiot niin pienet etteivät ne suo mahdollisuutta huolellisempaan käännökseen?

Kari Tapiola

WEILIN+GÖÖS

JUHA TANTTU

Tuntematon sukupolvi

Millaista parjattu nykynuoriso todella on? 14—17-vuotiaiden nuorten anonyymejä haastatte-
luja.

154 sivua, nid. 7,50.

WEILIN+GÖÖS

SUOMEN RUNOTAR

Viides, perinpohjaisesti uudistettu laitos suomalaisen runouden perus-
teoksesta. Toimittaneet: Huugo
Jalkanen, Eino Cederberg, Viljo
Kajava, Lassi Nummi ja Mirjam
Polkunen.

937 sivua, 31,—/35,—/45,—
(nahkas.).

WEILIN+GÖÖS

Weilin & Göösin vuoden 1965 kirjailijapalkinto

Jaakko Syrjä

NUORI METSÄSTÄJÄ

Romaani mieheksi varttuvan po-
jan vaikeasta murroksesta.
141 sivua, 8,—/11,—.

WEILIN+GÖÖS

MIRKKA REKOLA

ilo ja epäsymmetria

Uuden runoutemme arvostetun taitajan tuorein ko-
koelma. 56 sivua, 6,—/8,50.

WEILIN+GÖÖS

KIRJE

KATSAUKSEN TILAAJILLE, LUKIJOILLE

Katsaus täyttää yhdeksän vuotta ja aloittaa osittain uusin voimin kymmenennen vuosikerran.

Katsauksen ensimmäisen numeron takakannessa sanottiin: »Katsaus tahtoo puolueettomassa hengessä tutkia yksilön, kansan ja ihmiskunnan elämänkysymyksiä... Katsaus vetoaa ihmisiin, ei aatteiden ja kansanluokkien edustajiin.»

Katsauksen puolueettomuudella ei tarkoitettu kannanottamisen puutetta vaan: »Katsaus ei ole syntynyt minkään taloudellisen, poliittisen tahi uskonnollisen järjestön toimesta... toimittajat ovat täysin riippumattomia.»

Tässä vapaudessa, riippumattomuudessa järjestöistä ja muista yhteiskuntamme valtatekijöistä, on ollut kuluneiden vuosien aikana Katsauksen voima ja heikkous. Sen voima: se on voinut tarjota virikkeitä ja ärsykeitä, joita ei ehkä muualta tapaa. Se on voinut käsitellä »suoraan ja avoimesti tämän hetken polttavia, oleellisia kysymyksiä», kuten ensimmäisessä numerossa sanottiin. Sen heikkous: varojen puute. Tähän päivään mennessä Katsaus ei ole voinut maksaa penniäkään toimittajilleen ja sen kirjoituspalkkiot ovat olleet olemattomat tai niukat.

Varoja Katsauksen levittämiseen ei ole ollut eikä ole. Siksi toivomme ja ehdotamme että jokainen tilaaja, joka pitää lehden jatkumista hyvänä asiana, hankkisi oman tilauksensa uudistaessaan samalla uuden tilaajan ja muutenkin toimisi piirissään lehden puolestapuhujana.

Tässä toivossa toivomme Teille ja Katsaukselle hyvää uutta vuotta.

Toimitus